

Saturs

Priekšvārds atkārtotajam izdevumam (*J.Pleps, S.Terihova*)..... XIII

Kārlis Dišlers Ievads Latvijas valststiesību zinātnē

Ievads	3
1. Valsts tiesības un valststiesību zinātne	3
Valsts tiesības	3
Valststiesību zinātne	3
Latvijas valststiesību zinātne	4
2. Metodoloģiskas piezīmes	9
Valststiesību zinātnes izpētes objekts	9
Jurisprudences metodoloģiskie paņēmieni (metodes)	10
3. Valsts iekārtas pārveidošanās un valsts teorija	12
Demokrātiska republika	12
Kundzības vara	13
Tiesību vara	14
Darba (grāmatas) saturs	15
Pirmais nodaļums. Valststiesību zinātnes pamatjēdzieni	16
1. Valsts un viņas konstitutīvie elementi	16
Materiālais un formālais valsts jēdziens	16
Valsts konstitutīvie elementi	19
Teritorija	20
Tauta	20
Valsts vara	21
Plebiscīts	21
Tauta etnogrāfiskā un politiskā nozīmē	22
Latvijas tauta	22
Tauta kā valsts orgāns	24
2. Suverenitātes jēdziens demokrātijā	25
Valsts suverenitātes jēdziens	25
Tautas suverenitātes jēdziens	28

Valsts orgāna suverenitātes jēdziens	29
Suverenitātes jēdzieni formālā nozīmē	29
Valsts formālā nozīmē	29
Valsts varas suverenitātes jēdziens	31
Tiesību suverenitātes jēdziens	32
Valsts vara demokrātiskā republikā	32
3. Valsts vara kā tiesiska parādība	34
Valsts vara tiesiskā valstī	35
Valsts varas tiesiskais pamats	35
Tiesiska valsts vara	36
4. Valsts varas funkcijas	38
Valsts varas funkcijas jēdziens	38
Konstitutīvā funkcija	40
Kreatīvā funkcija	40
Leģislatīvā funkcija	41
Administratīvi-saimnieciskā funkcija	42
Administratīvi-policejiskā funkcija	42
Defensīvā funkcija	42
Jurisdiktīvā funkcija	42
Federatīvā funkcija	43
Administratīvi-kulturālā funkcija	43
Kontroles funkcija	43
Regulatīvā funkcija	43
Valsts varas funkciju sadalījums	44
Reprezentatīvā funkcija	44
Modernās valsts varas funkcijas	45
5. Valsts orgāna jēdziens un valsts orgānu sistēma	46
Valsts orgāns	46
Amatpersona	47
Valsts iestāde	48
Attiecības starp valsts varas funkcijām un valsts orgāniem (Monteskjē shēma)	48
Tautas dabiskais priekšstāvības orgāns	49
Juridiskais priekšstāvības orgāns	50
Parlaments	50
Valsts prezidents	51
Monarhs	51

Ministru kabinets	51
Ministrs	52
Valsts kontrole	52
Demokrātisko republiku parastie valsts varas orgāni (pārskats)	53
Otrais nodaļums. Latvijas valsts tapšana un izveidošanās	54
1. Latvijas valsts tapšanas idejiskie un vēsturiskie faktori	54
Tautiskās atmodas laikmets	55
Jaunā strāva	58
1905.gada revolūcija	60
Latviešu strēlnieku bataljoni	62
Latviešu Bēgļu Apgādāšanas Centrālkomiteja	64
Latvijas valstiskā ideja pēc 1917.gada februāra revolūcijas	65
Pagaidu Nacionālā Padome	67
Vācu okupācijas varas plāni un Brest-Ļitovskas līgums	69
2. Latvijas valsts nodibināšanās juridiskie momenti	74
Latviešu Pagaidu Nacionālās Padomes 1917.gada 18.novembra deklarācija	74
Brest-Ļitovskas miera līgums	75
1918.gada 11.novembra pamiers	76
Latvijas <i>de facto</i> atzīšana no Anglijas	76
Tautas Padome un valsts proklamēšana	77
Latvijas valsts proklamēšanas akts	78
Versaļas miera līgums	79
Līgums par sakaru atjaunošanu ar Vāciju un miera līgums ar Krieviju	79
Atzīšana <i>de jure</i> no sabiedrotajām valstīm	80
Uzņemšana Tautu Savienībā	81
3. Latvijas Republikas Satversmes izveidošana	82
Latvijas Tautas Padomes politiskā platforma	82
Deklarācija par Latvijas valsti un Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi	85
Latvijas Republikas Satversme	87
4. Latvijas republikas teritorijas un tautas juridiskā noteikšana	91
Latvijas robežu noteikšana	91
Pavalstniecības likums	94

Trešais nodaļums. Latvijas valsts iekārta	99
1. Latvija kā republika	99
Republikas jēdziens un atšķirības ar monarhiju	99
Republiku tipi	102
Demokrātiska un aristokrātiska republika.....	102
Moderno demokrātisko republiku tipi.....	103
Tieša un reprezentatīva demokrātija	103
Duālistiska un parlamentāra republika.....	105
Satversmes jēdziens	109
Satversme materiālā nozīmē	109
Satversme formālā nozīmē.....	109
Latvijas Republikas Satversme	110
2. Pilsoņu kopums	113
A. Pilsoņu kopuma sastāvs	113
Pilntiesīga pilsoņa kvalifikācija	113
Pavalstniecība	114
Vecums	117
Neierobežotība tiesībās	119
Neierobežotība rīcības spējā	121
Vēlētāju leģitīmēšana.....	124
Vienlīdzības princips	125
B. Pilsoņu kopuma funkcijas	128
Kreatīvā funkcija.....	128
Vēlēšanu komisijas	129
Tieša un aizklāta balsošana.....	131
Proporcionalitātes princips	132
Kreatīvās funkcijas negatīvā izpausme	133
Konstitutīvā funkcija.....	136
Leģislatīvā funkcija.....	137
Likuma ierosināšana	137
Referendums	142
Obligatoriskais referendums	143
Fakultatīvais referendums	143
Automātiskais referendums.....	146
Referenduma pielietošanas prakse	146
Kворums tautas nobalsošanā	148
Leģislatīvās funkcijas ierobežojumi.....	152

3. Saeima	155
A. Seimas organizācija	156
Saeimas leģislatūras periods	156
Saeimas sesijas.....	157
Saeimas Prezidijs	158
Saeimas sēdes un to dienas kārtība	159
Kvorums un balsu vairākums.....	160
Saeimas komisijas.....	161
Saeimas kārtības rullis	161
B. Deputāti	164
Deputātu tiesiskais stāvoklis	165
Deputātu pilnvaru laiks	166
Deputāta amata nesavienojamība ar citu amatu	167
Deputātu pienākumi	168
Deputātu tiesības	169
Neatbildība un neaizskaramība (imunitāte)	169
Tiesības atteikties no liecības došanas	173
Tiesības uz atalgojumu	175
Ierobežojumi deputātiem	175
C. Saeimas funkcijas	176
Konstitutīvā funkcija.....	176
Leģislatīvā funkcija.....	176
Likuma ierosināšana	177
Likuma teksta izstrādāšana	179
Likuma pieņemšana	181
Likuma publicēšana un promulgācija	184
Starptautisku līgumu apstiprināšana	185
Amnestija.....	186
Izņēmuma stāvokļa izsludināšana.....	187
Administratīvi-saimnieciskā funkcija (Valsts budžets).....	188
Kontroles funkcija.....	190
Jautājumi.....	190
Pieprasījumi	191
Izmeklēšanas komisijas	193
Kreatīvā funkcija.....	195
Kreatīvās funkcijas pozitīvā izpausme.....	195
Kreatīvās funkcijas negatīvā izpausme	199
Defensīvā funkcija	199

Jurisdiktīvā funkcija.....	200
Deputātu mandātu apstiprināšana	200
Deputātu un Valsts Prezidenta izdošana tiesāšanai	202
Regulatīvā funkcija	202
Pārskats par Saeimas funkcijām.....	203
4. Valsts Prezidents	205
A. Latvijas Valsts Prezidenta amats.....	209
B. Valsts Prezidenta funkcijas	214
Valsts Prezidenta kompetence un rīcības brīvība, izdoto aktu kontrasiganācija	214
Konstitutīvā un leģislatīvā funkcijas	216
Likumu ierosināšanas tiesība	216
Tiesība pieprasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu (suspensīvā veto tiesība)	217
Likuma publicēšana	222
Likuma apturēšana referendumā nolūkā un absolūtais veto	223
Tautas ierosinātā likumprojekta nodošana Saeimai un tautas nobalsošanas izsludināšana	228
Defensīvā funkcija	229
Valsts bruņoto spēku augstākā vadonība	229
Kara pasludināšana	230
Nepieciešamie militārās aizsardzības soļi	231
Federatīvā funkcija	232
Valsts starptautiskā reprezentēšana.....	232
Starptautisko līgumu ratificēšana	233
Kreatīvā funkcija.....	233
Iecelšana militārā un diplomātiskā dienesta amatos.....	233
Ministru prezidenta iecelšana amatā	234
Saeimas atlaišanas ierosināšana	235
Jurisdiktīvā funkcija (notiesātu noziedznieku apžēlošana)	236
Regulatīvā funkcija	237
Saeimas sasaukšana	237
Ārkārtīgu Ministru kabineta sēžu vadība	237
Rīkojums par resoru nodošanu	238
Kontroles funkcija.....	238
Tiesība tikt informētam	239
Veto tiesība svarīgos administratīvos jautājumos	239
Valsts prezidenta funkciju pārskats.....	240
C. Valsts Prezidenta atbildība.....	242

5. Ministru kabinets	246
Parlamentārās valsts ministru kabinets	246
A. Ministru kabineta organizācija	248
Ministru kabineta sastāvs	248
Ministru kabineta sēdes.....	249
Ministru kabineta attiecības ar Saeimu	250
Jaunsastādītā Ministru kabineta stāšanās pie pienākumu izpildes	251
Ministru kabineta pilnvaras.....	251
Neuzticības izteikšana Ministru kabinetam, Ministru kabineta labprātīga atkāpšanās	252
Pagaidu (darba kabinets).....	253
Ministru prezidents	253
Ierobežojumi ministriem un viņu atbildība	255
B. Ministru kabineta funkcijas	256
Leģislatīvā funkcija.....	256
Likumu ierosināšanas tiesība	256
Vispārīgo rīkojumu (noteikumu) izdošana.....	257
Noteikumu ar likuma spēku izdošana	258
Kreatīvā funkcija.....	260
Administratīvi-saimnieciskā funkcija	261
Administratīvi-policejiskā funkcija.....	261
Defensīvā, federatīvā un administratīvi-kulturālā funkcijas	262
Regulatīvā funkcija	262
6. Valsts kontrole un administratīvās tiesas	264
A. Valsts kontrole	266
B. Administratīvās tiesas	269
7. Latvijas Republikas Satversmes grozīšanas kārtība	273
Stingras un lokanas satversmes.....	273
Satversmes grozīšana un papildināšana	275
Vienkāršā likumdošana un satversmes likumdošana	275
Satversmes grozīšanas ierosināšana.....	276
Satversmes grozīšanas veidi.....	277
Satversmes grozīšana no Saeimas	277
Satversmes grozīšana bez tautas piedalīšanās	277
Satversmes grozīšana ar tautas piedalīšanos	279

Satversmes grozīšana no tautas.....	279
Satversmes grozīšana gadījumos, kad Valsts Prezidents izlieto	
Satversmes 72.pantā paredzēto tiesību.....	279
Obligatoriķais Satversmes referendums	280
Gadījums, kad tautas ierosinātu Satversmes grozījumu	
Saeima ir noraidījusi	282
Recenzija par Kārļa Dišlera grāmatu "Ievads Latvijas	
valststiesību zinātnē" (P.Mucinieks).....	284
Prof. Kārļa Dišlera publicēto darbu saraksts	291

Priekšvārds atkārtotajam izdevumam¹

I

Pienācīgai Latvijas tiesiskās sistēmas izpratnei būtiska ir Latvijas Republikas nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīna. Pamatojoties uz to, tika atjaunots ne vien Latvijas valstiskums, bet arī pilnā apjomā 1922.gada 15.februārī pieņemtā Latvijas Republikas Satversme.²

Kontinuitāte bija un joprojām ir nepieciešama arī Satversmes piemērošanā. Starpkaru perioda tiesību zinātnes atziņas, parlamentārā prakse un Latvijas Senāta sniegtā interpretācija vēl joprojām ir nozīmīgi Satversmes izpratnes avoti, kas nodrošinājuši sekmīgu Satversmes atdzimšanu tiesiskajā realitātē.³

Teju pirmajās dienās pēc Satversmes atjaunošanas pilnā apjomā par ierastām kļuva atsauces uz profesora Kārļa Dišlera darbiem, lai skaidrotu lakoniskās Satversmes normas un to piemērošanas iespējas. 5. Saeimas deputāts Egils Levits ieteica atbildes uz neskaidrajiem tiesību jautājumiem meklēt "mūsu valsts galvenā tiesībnieka Dišlera" darbos.⁴ Savukārt Valsts prezidents Guntis Ulmanis atzinis, ka viņa galvenā rokasgrāmata pēc ievēlēšanas Valsts prezidenta amatā 1993.gada 7.jūlijā bija K.Dišlera izdots apcerējums par Satversmi, jo "Dišlers laikam ir vienīgais autors Latvijā, kurš tik fundamentāli ir izpētījis Satversmi".⁵

Latvijas tiesību zinātnē pamatoti secināts, ka K.Dišlera darbi ir "Satversmē noteiktās valsts iekārtas vēsturiskās interpretācijas

¹ Par profesora Kārļa Dišlera nozīmi Latvijas valststiesībās sk.: Pleps J. Profesors Kārlis Dišlers Latvijas tiesiskajā iekārtā. *Jurista Vārds*, 17.12.2013., Nr.51 (802), 15.–17.lpp.

² Latvijas Republikas Satversme. *Valdības Vēstnesis*, 30.06.1922., Nr.141. Par Satversmes darbības atjaunošanu plašāk sk.: Pleps J. The renewal of the Constitutions in the Baltic states. *Konstitucionālā Jurisprudencija. Lietuvas Republikos Konstitucinio Teismo biuletenis*, 2015, Nr.3(39), Liepa–Rugsējis, pp. 133–142.

³ Pleps J., Pastars E., Plakane I. *Konstitucionālās tiesības*. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 19.–24.lpp.

⁴ 5. Saeimas 1993.gada 15.jūlija rīta sēdes stenogramma. Pieejama: http://www.saeima.lv/steno/st_93/150793.html

⁵ Ūdris J. *Gunta Ulmaņa vertikāle*. – Rīga: Jumava, 2009, 203.lpp.

autoritatīvākais palīgavots", norādot, ka tie "līdzās Satversmes sapulces stenogrammām un *travaux preparatoires* ir koncentrēts Satversmes vēsturiskās interpretācijas avots".⁶

Šādu atzinību un ievērību nodrošināja K.Dišlera apbrīnojamais ražīgums, starpkaru periodā publicējot vairākas nozīmīgas grāmatas un neskaitāmus rakstus par Latvijas valststiesību jautājumiem.⁷ Pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas, kad K.Dišlera zinātniskais veikums atkal kļuva pieejams un praktiski nepieciešams, to bagātīgi izmantoja Latvijas tiesiskās iekārtas atjaunošanā. Viņa zinātniskais viedoklis ir noteicis daudzus Satversmes izpratnes un piemērošanas jautājumus. Atgriešanās pie šiem tekstiem un to rūpīga studēšana Latvijas tiesību zinātnei un tiesību praksei ļāva daudz vieglāk apzināt Satversmes normu jēgu un atjaunot pienācīgu tās funkcionēšanu praksē. Līdz ar to K.Dišlers mūsdienās kļuvis par savdabīgu nacionālo valststiesību (konstitucionālās tiesības, vispārējā valstszinātne, administratīvās tiesības un process) simbolu un identitātes zīmi. Atsauce uz K.Dišleru Latvijas tiesībās pēc būtības ir norāde uz visu starpkaru perioda Latvijas tiesisko domu.

II

K.Dišlera zinātniskais potenciāls tika augstu novērtēts jau studiju laikā. Viņa darbs "Administratīvā justīcija Francijā un Vācijā" tika godalgots Pēterburgas Universitātē, un viņu atstāja Juridiskajā fakultātē gatavoties zinātniskajam darbam.⁸ Pēc atgriešanās Latvijā K.Dišlers aktīvi iesaistījās sabiedriskajā un zinātniskajā darbā. Viņš bija augstskolas docētājs (Latvijas Universitātes docents, vēlāk profesors, arī ilggadējs Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāns), praktizējošs politiķis (Rīgas domes un Saeimas deputāts), žurnālists un redaktors ("Tieslietu Ministrijas Vēstnesis" un "Latviešu konversācijas vārdnīca"), rakstnieks.

⁶ Dravnieks A. Satversmē noteiktās valsts iekārtas vēsturiskās interpretācijas autoritatīvākais palīgavots. Grām.: Dišlers K. *Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas*. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, XVII lpp.

⁷ Vispirms minamas grāmatas par Satversmes jautājumiem: Dišlers K. *Demokrātiskas valsts iekārtas pamati*. – Rīga: A. Gulbis, 1921; Dišlers K. *Latvijas valsts varas orgāni un to funkcijas*. – Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1925; Dišlers K. *Ievads Latvijas valststiesību zinātnē*. – Rīga: A.Gulbis, 1930; Dišlers K. *Demokrātiskas valsts iekārtas pamati* (Ievads konstitucionālajās tiesībās). – Rīga: A.Gulbis, 1931.

⁸ Prof. K. Dišlera 60 mūža gadu atcere. *Latvijas Kareivis*, 21.01.1938., Nr.16.

Lai arī K.Dišlers nebija Latvijas Satversmes sapulces deputātu vidū un nepiedalījās Satversmes rakstīšanā, viņa viedoklis ietekmēja arī Satversmes autorus. Piemēram, Satversmes komisijas izraudzītā referenta par Satversmes projektu Jāņa Purgala uzstāšanās Satversmes sapulces sēdē pārsteidzošā kārtā stipri līdzinās iepriekš publicētam K.Dišlera rakstam.⁹ Tāpat plašā rakstu sērijā "Tieslietu Ministrijas Vēstnesī" K.Dišlers skaidroja Satversmes pamatprincipus un būtiskākos jaunievedumus.

Tieši zinātniskais darbs un plašās publikācijas par Satversmes normām veidoja K.Dišlera autoritāti. Iespējams, tajā laikā bija daudz labāki Satversmes pārzinātāji par viņu. Iespējams, daudz precīzāk Satversmes jēgu varētu izklāstīt paši tās autori. Taču diemžēl lielākoties šie juristi npublicēja plašus zinātniskus darbus, vienkārši apmierinoties ar praktiķu reputāciju un atsevišķiem komentāriem presē. Tādēļ nav pārsteidzoši, ka jau 1926.gadā Latvijas Senāts atsaucās tieši uz K.Dišlera darbiem, lai pamatotu savu viedokli atsevišķu Satversmes normu iztulkošanā.¹⁰ Vienlaikus nevar noliegt, ka Satversmes autori pret viņu bijuši skeptiski; jo īpaši asa šajā ziņā bija Arveda Berga kritika.¹¹

Attiecībā uz K.Dišleru nevar tikt noklusēta viņa attieksme pret Satversmi un demokrātiju pēc 1934.gada 15.maija apvērsuma. Tādēļ viņa darbi Latvijas autoritārisma posmā būtu rūpīgi analizējami un pārvērtējami. Tāpat šis posms K.Dišlera dzīvē var kalpot par spēcīgu atgādinājumu mūsdienu un nākotnes valststiesībniekiem par zinātnieka pienākumu demokrātiskā, tiesiskā valstī aizsargāt nacionālo valstiskumu un demokrātisku, tiesisku valsti. Šajā aspektā A.Bergs, komentējot K.Dišlera neuzdotās lietvedības koncepciju, pamatoti norādīja: "Uz pārmetumiem Dišlers esot atbildējis, ka profesoru uzdevums taču esot izskaidrot un aizstāvēt pašreiz pastāvošo iekārtu. Ļoti oriģināli uzskati par zinātni!"¹²

⁹ Latvijas Satversmes Sapulces IV sesijas 1.sēdes 1921.gada 20.septembrī stenogramma. Sal. ar: Dišlers K. Latvijas pagaidu konstitūcija. Vispārīgas piezīmes. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1920, Nr. 2/3, 49.–56.lpp.

¹⁰ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1926.gada 25.novembra spriedums Nr.121.

¹¹ II Saeimas ārkārtējās sesijas 1926.gada 14.aprīļa sēdes un IX sesijas 20.sēdes 1928.gada 5.jūnijā stenogrammas.

¹² Lasmanis U. *Arveds Bergs. Politiskas apceres*. Ceturtā grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 2000, 98.lpp.

K.Dišlera liktenis līdz ar viņa atstāto radošo mantojumu atspoguļo Latvijas nacionālā valstiskuma ideju aizvadītajā gadsimtā – latviskās idejas veidošanās cariskās Krievijas apstākļos, izšķiršanās par Latvijas valsti un tās pamatu veidošana, parlamentārā Latvija un izvēle 15.maija apvērsuma laikā, autoritārisma pamatošana, deportācijas, nāve Sibīrijā, publicēto darbu aizliegums; pēc neatkarības atjaunošanas – K.Dišlera publicēto darbu strauja atgriešanās tiesību doktrīnā un fundamentāla ietekme uz Satversmes piemērošanu. Varētu pat atzīt, ka līdz Satversmes tiesas izveidošanai K.Dišlera tekstos dotajiem skaidrojumiem bijis Satversmes tiesas spriedumam līdzvērtīgs spēks. Un arī pēc Satversmes tiesas izveidošanas K.Dišlera rakstītais vārds nav zaudējis savu argumentatīvo spēku un pārliecināšanas spēju. Kā debatēs ir uzsvērusi 9.Saeimas deputāte Ilma Čepāne: "Es tomēr gribētu atgriezties pie pārbaudītām vērtībām un aicinu to darīt arī jūs, godātie kolēģi! Es vēlos pievērst jūsu uzmanību vienai nelielai grāmatai gaiši brūnā krāsā. To ir sarakstījis izcilais pirmskara tiesību zinātnieks Kārlis Dišlers. (..) Šī grāmatiņa saucas "Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas". Es domāju, ka katram deputātam vai vismaz viņa palīgam ar šo grāmatu būtu jāiepazīstas."¹³

K.Dišlera ieguldījuma Latvijas tiesiskajā sistēmā atzīšana un izmantošana tomēr neļauj pasludināt visas viņa atziņas par nemaldīgām. Konstitucionālās tiesības ir strauji attīstījušās laikā pēc profesora publicētajiem darbiem, un daudzos jautājumos atbildes ir meklējamas no jauna. Taču bez K.Dišlera darbu pārzināšanas nav iespējama pienācīga Latvijas tiesiskās iekārtas un Satversmes izpratne. Tāpat K.Dišlera tekstu pārzināšana neaizstāj pienākumu pārzināt un izmantot arī citu starpkara perioda juristu darbus.

III

Lai saglabātu K.Dišlera atstāto zinātnisko mantojumu, nodrošinot tā plašāku pieejamību mūsdienās un vienlaikus atvieglinot tā izmantošanu ne tikai kā valsts un tiesību vēstures avotu, bet arī kā tiesību normu interpretācijas palīgavotu, valsts akciju sabiedrība "Tiesu namu aģentūra" izveidojusi sēriju "Profesora Kārļa Dišlera mantojums" un šobrīd atkārtoti izdod jau trešo K.Dišlera darbu.

¹³ 9.Saeimas ziemas sesijas trešās sēdes 2007.gada 25.janvārī stenogramma. Pieejama: <http://www.saeima.lv/steno/Saeima9/070125/st070125.htm>

Pirmais K.Dišlera darbs, kas 2002.gadā tika izdots atkārtoti, bija 1938.gadā izdotais "*Ievads administratīvo tiesību zinātnē*",¹⁴ otrais – 1924.–1925.gadā sarakstītais darbs "*Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas*" – atkārtoti izdots 2004.gadā.¹⁵

Tagad atkārtoti tiek izdota grāmata "*Ievads Latvijas valststiesību zinātnē*", kura pirmo reizi izdota 1930.gadā A.Gulbja izdevniecībā. Šis darbs ir K.Dišlera veikto Satversmes pētījumu apkopojums, kas atspoguļo arī neatkarīgas Latvijas valsts pastāvēšanas pirmo desmit gadu laikā gūto pieredzi. Tas ir pēdējais un apjomīgākais K.Dišlera darbs, kas ir tapis par Satversmi un tajā noteikto valsts iekārtu starpkaru periodā. Būtiski, ka šajā grāmatā K.Dišlers apkopojis visus nozīmīgākos Satversmes piemērošanas jautājumus, kas tajā laikā bijuši aktuāli.

K.Dišlera grāmata "*Ievads Latvijas valststiesību zinātnē*" faktiski ir pārstrādāts un papildināts grāmatas "*Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas*" izdevums. Piecus gadus pēc grāmatas "*Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas*" izdošanas K.Dišlers to pārstrādā, ņemot vērā likumos izdarītos grozījumus un Satversmes piemērošanas prakses attīstību, kā arī papildina to ar jaunām nodaļām, lai piemērotu Latvijas Universitātē docētajam studiju kursam.¹⁶

Šajā K.Dišlera grāmatas atkārtotajā izdevumā saglabāts autora izteiksmes stils un 20.gs. divdesmitajiem–trīsdesmitajiem gadiem raksturīgās latviešu valodas rakstības īpatnības. Tomēr atsevišķos gadījumos, lai novērstu iespējamus pārpratumus un nemaldinātu lasītājus, tekstā izdarīti labojumi atbilstoši mūsdienu latviešu literārās valodas prasībām. Piemēram, vārdi "orgāni", "konstitūcija", "sistemātiski", "bij", "ministris", "iniciatīve", "masštābs" u.tml. aizstāti ar mūsdienu literārās valodas atbilstošajiem vārdiem. Tāpat nav saglabāta arī "ch" un mīkstā "r" rakstība.

Tekstā lietotie vārdu saīsinājumi izrakstīti vai vienādoti (piemēram, "L.R", "V. Prezidents", "Satv." u.tml.), vai atveidoti atbilstoši mūsdienu pareizrakstības prasībām (piemēram, "u.t.t.", "u.t.l.", "etc" vietā atbilstoši

¹⁴ Dišlers K. *Ievads administratīvo tiesību zinātnē*. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.

¹⁵ Dišlers K. *Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas*. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

¹⁶ Mucinieks P. Bibliogrāfija. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1930, Nr.10, 388.lpp.; sk. arī šā izdevuma 284.lpp.

lietoti saīsinājumi "utt.", "u.tml.", "u.c."). Labotas arī acīmredzamas pārrakstīšanās kļūdas.

Tekstā saglabāti autora izcēlumi, mainot to noformējumu (K.Dišlers lietojis tikai vārdu retinājumus), lai teksts lasītājam būtu vieglāk uztverams. Tāpat lasītāju ērtībai grāmatas oriģinālā lietotajiem citātiem un izteikumiem svešvalodās (angļu, franču, lietuviešu un vācu valodā) pievienots to tulkojums latviešu valodā. Tulkojumus sagatavojuši SIA "Inleks aģentūra" tulkotāji. Ar līdzīgu mērķi atsaucēs precizētas citēto darbu bibliogrāfiskās norādes, lai atvieglotu iespēju mūsdienu lasītājam atrast attiecīgo darbu.

Lai uzlabotu K.Dišlera atziņu izmantošanu mūsdienās un novērstu iespējamus pārpratumus, oriģināldarba tekstam pievienotas zinātnisko redaktoru piezīmes. Piezīmēs zinātniskie redaktori snieguši informāciju par būtiskākajām izmaiņām, kas notikušas pēc grāmatas izdošanas 1930.gadā. Tāpat piezīmēs dots gan atsevišķu terminu skaidrojums, gan informācija par K.Dišlera minētajām personām un dažādu valstu normatīvajiem aktiem, kā arī ieteikumi par mūsdienu tiesību avotiem, kas izmantojami labākai K.Dišlera aplūkotā jautājuma apguvei.

Novērtēt K.Dišlera darba "Ievads Latvijas valststiesību zinātnē" nozīmi palīdzēs arī šajā izdevumā ietvertā Pētera Mucinieka recenzija, kas publicēta "Tieslietu Ministrijas Vēstnesī" pēc grāmatas izdošanas 1930.gadā. Tolaik tika atzīts, ka "grāmata uzrakstīta vieglā, saistošā valodā un viņa var interesēt ne tikai juristu – speciālistu, bet arī katru, kas piegriez vērību juridiskai literatūrai, juridiskiem jautājumiem un kam tuva mūsu valsts un viņas demokrātiskā iekārta".¹⁷ Šāds pārizdotā K.Dišlera darba vērtējums ir aktuāls arī šobrīd – Latvijas valsts un tās demokrātiskās iekārtas labākai izpratnei ir nepieciešama laba K.Dišlera darba pārzināšana.

IV

K.Dišlers savā zinātniskajā darbībā un publicistikā bijis pārsteidzoši ražīgs un daudzpusīgs. Kā uzskatāms apliecinājums tam ir arī šajā izdevumā iekļautais K.Dišlera darbu publikāciju saraksts. Jau šo publikāciju temati un to nosaukumi vien norāda uz nepieciešamību turpināt K.Dišlera atstātā mantojuma pētīšanu.

¹⁷ J.K. Kritika: K.Dišlers. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. *Latvju Grāmata*, 1930, Nr.4, 224.lpp.

Var atzīt, ka teju divdesmit piecus gadus pēc Satversmes darbības atjaunošanas pilnā apjomā K.Dišlera mantojums vēl nav pietiekami apgūts. Būtu jāraugās uz profesora idejām ne tikai kanoniskajos tekstos ("Demokrātiskas valsts iekārtas pamati", "Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas", kā arī "Ievads Latvijas valststiesību zinātnē"). Ja K.Dišlera raksti "Tieslietu Ministrijas Vēstnesī" un "Juristā" jau ir samērā labāk apgūti, tad citas publikācijas vēl tikai sagaida analīzi.

K.Dišlera mantojuma apzināšanai un popularizēšanai ir izveidots profesora Kārļa Dišlera fonds. Tādēļ lasītājs droši vien var gaidīt jaunus izdevumus sērijā "Profesora Kārļa Dišlera mantojums".

Jānis Pleps,

Doc., Dr.iur., Latvijas Universitātes Juridiskas fakultātes
Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedras vadītājs

Signe Terihova,

Mg.iur., VAS "Tiesu namu aģentūra"
Tiesiskās informācijas un izdevējdarbības daļas juriste